

**ПрАТ «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

КИСЛЯК ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 343.133

**ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС СЛІДЧОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2025

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор
КИСЛИЙ Анатолій Михайлович,
Навчально-науковий інститут права імені князя
Володимира Великого ПрАТ «Вищий
навчальний заклад «Міжрегіональна Академія
управління персоналом», директор Навчально-
наукового інституту права.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ІГНАТЮК Олег Володимирович,
Київський апеляційний суд, слідчий-суддя.

кандидат юридичних наук,
СИВОДЕД Іван Сергійович,
Офіс Генерального прокурора, начальник
відділу організації процесуального керівництва
досудовим розслідуванням та підтримання
публічного обвинувачення у кримінальних
провадженнях щодо організованої злочинності.

Захист відбудеться «21» січня 2025 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.142.05 ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», за адресою: 03039, Київ, вул. Фрометівська, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у Міжнародному бібліотечно-інформаційному центрі ім. Ярослава Мудрого ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» за адресою: 03039, Київ, вул. Фрометівська, 2.

Автореферат розісланий «16» січня 2025 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Юрій ТИМОШЕНКО

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Формування безпекового середовища в державі вимагає ефективного функціонування системи кримінальної юстиції, двоєдиним призначенням якої є реагування у кримінальній процесуальній формі на вчинені кримінальні правопорушення та дотримання при цьому належної правової процедури, важливість якої підкріплена ст. 2 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України. Така діяльність забезпечується, з одного боку, наявністю системи органів правопорядку, з іншого – чіткою регламентацією їх діяльності, яка повинна відповідати реальному стану розвитку громадянського суспільства та потребам правореалізаційної практики.

Одна з ключових ролей у реалізації завдань кримінального провадження щодо захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування й судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу, і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура, належить слідчому, який у межах компетенції, передбаченої КПК України, уповноважений здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень (п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК України).

З початком досудового розслідування злочинів, учинених в умовах збройного конфлікту на території України та по відношенню до її громадян, правова регламентація процесуального статусу слідчого, його роль у змагальному кримінальному провадженні істотно підвищилися. Слідчі підрозділи з моменту повномасштабного вторгнення РФ на територію України дотепер залучаються до заходів, необхідних для забезпечення захисту безпеки населення та інтересів держави, документують і здійснюють досудове розслідування у кримінальних провадженнях за фактами порушення державою-агресором норм міжнародного гуманітарного права та національного законодавства.

Водночас перед таким суб'єктом сторони обвинувачення перманентно постають усе нові проблеми законодавчого, відомчого нормативно-правового, організаційного й практичного характеру, які вимагають негайного ефективного вирішення. На рівень і якість слідчої діяльності впливають, зокрема, й недосконалість певних положень кримінального процесуального законодавства (унесені протягом 2016–2023 рр. зміни і доповнення до КПК України мали здебільшого вибірковий, безсистемний характер) щодо підслідності, розподілу обов'язків між слідчими різних відомств (особливо у складі слідчо-оперативних груп), прокурором, детективами; нові різновиди кримінальних практик (наприклад, воєнні злочини – станом на початок 2024 р. слідчі Національної поліції України розпочали 111 368 кримінальних проваджень за фактами

вчинення на території України злочинів військовослужбовцями збройних сил рф та їх пособниками, з яких 96 767 за ст. 438 Кримінального кодексу (КК) України, 9259 – за ст. 110 КК України, 3559 – за ст. 111-1 КК України, 244 – за ст. 111 КК України та інші) ізростання рівня професійної, організованої, економічної, корупційної злочинності; поступове «розмивання» професійних кадрів (понад 42 % слідчих Національної поліції мають стаж роботи до трьох років); перевантаження осіб, уповноважених на здійснення досудового розслідування (середнє навантаження становить 130–140 проваджень на одного слідчого), що в комплексі стримує зміцнення престижу професії. Окремою проблемою продовжує залишатись невизначеність функціонування органів досудового розслідування з огляду на здобуття доказів для подання їх до суду, позаяк здійснюється у різних формах і суб'єктами (слідчими, детективами та оперативними співробітниками), що є причиною затягування часу на досягнення цілей кримінального провадження.

Теоретичне підґрунтя дисертаційного дослідження становлять праці відомих вітчизняних учених у галузі кримінального процесу, зокрема Ю. І. Азарова, Ю. П. Аленіна, І. В. Басистої, І. В. Гловюк, В. Г. Гончаренка, Ю. М. Грошевого, А. Я. Дубинського, О. В. Ігнатюка, Е. Ф. Іскендерова, А. В. Іщенко, О. В. Капліної, А. М. Кислого, Є. Г. Коваленка, В. С. Кузьмічова, О. П. Кучинської, Л. М. Лобойка, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'янчикова, В. Т. Маляренка, О. Р. Михайленка, М. М. Михеєнка, М. М. Ніконова, В. Т. Нора, Д. П. Письменного, М. А. Погорецького, В. М. Савицького, О. С. Саїнчина, Д. Б. Сергєєвої, С. М. Смокова, С. М. Стахівського, О. С. Тарасенка, О. Ю. Татарова, В. М. Тертишника, Л. Д. Удалової, С. С. Чернявського, Ю. М. Чорноус, В. І. Фаринника, В. П. Шибіки, О. Г. Шило, М. Є. Шумила, О. Г. Яновської та інших.

Окремі проблемні питання кримінальної процесуальної діяльності слідчих за часів незалежності розглянуті у працях С. С. Аскерова, О. В. Бауліна, Я. А. Бурлаки, Р. В. Войтюка, О. О. Волобуєвої, В. І. Галагана, В. М. Галунька, О. В. Зайцева, М. В. Калатура, А. Г. Каткової, О. О. Кіпера, О. О. Лисецького, О. І. Литвинчука, Є. Д. Лук'янчикова, Д. М. Мірковця, Н. Р. Носевича, В. В. Рожнової, В. Г. Полковникова, І. М. Попович, В. В. Сидорчука, Г. І. Сисоєнка, О. А. Солдатенко, О. І. Шевченка, А. В. Шевчишена, С. І. Чернобаєва, М. С. Цуцкірідзе та ін.

Водночас, незважаючи на значний внесок цих учених у розроблення проблематики, у зв'язку із кардинальними змінами законодавства та воєнними діями на території України, додаткового поглибленого вивчення потребує кримінальна процесуальна діяльність слідчого саме в умовах воєнного стану, позаяк результати пізнавальної діяльності такого суб'єкта сторони обвинувачення значною мірою залежать від належного науково-методичного супроводження досудового розслідування кримінальних правопорушень та, відповідно, наявності для цього достатнього кола повноважень і гарантій їх забезпечення. Розроблення ефективних шляхів вирішення проблемних питань вбачається можливим у результаті проведення комплексного дослідження

процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі України, що й обумовлює актуальність дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020); Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126); Стратегії воєнної безпеки України (Указ Президента України від 25 березня 2021 р. № 121/2021); Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 р. № 273/2023). Робота відповідає Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 р. № 454) і Загальному плану науково-дослідної роботи ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» на 2019–2025 рр. «Дослідження теоретико-методологічних основ розвитку української державності в контексті світових модернізаційних процесів формування національних громадянських суспільств: політичний, юридичний, економічний, соціальний, психологічний та управлінський аспекти» (номер державної реєстрації: 0119U100492).

Тему дисертації затверджено Вченою радою ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» 30 вересня 2015 р. (протокол № 8) та уточнено 31 жовтня 2018 р. (протокол № 10).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретичних засад і правових положень, що розкривають процесуальний статус слідчого у кримінальному процесі України, з розробленням пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення кримінального процесуального законодавства та відповідної правозастосовної практики в умовах воєнного стану.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких *задач*:

- з'ясувати сучасний стан наукових досліджень процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі;
- розкрити генезис нормативно-правового забезпечення процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі України;
- систематизувати наукові підходи до визначення поняття та структури процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі;
- охарактеризувати повноваження слідчого у кримінальному процесі;
- визначити обов'язки слідчого у кримінальному процесі;
- розкрити процесуальні гарантії діяльності слідчого у кримінальному процесі;
- виявити проблемні питання правової регламентації процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі в умовах воєнного стану;
- запропонувати напрями удосконалення процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі України.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які складаються в процесі діяльності суб'єктів сторони обвинувачення у кримінальному провадженні.

Предмет дослідження – процесуальний статус слідчого у кримінальному процесі України.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є *загальнонаукові методи*, зокрема *діалектичний* та *формально-логічний* використано для визначення особливостей процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі України з урахуванням воєнного стану і структурно-функціональних змін у правоохоронній системі (розділи 1–3); *системний* метод дозволив систематизувати наукові підходи до визначення поняття та структури процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі (підрозділ 1.3); окреслити права та обов'язки (підрозділи 2.1, 2.2), гарантії діяльності слідчого (підрозділ 2.3); *структурно-функціональний* сприяв визначенню структурних елементів процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі (розділ 2).

Також у процесі дослідження застосовувалися *спеціальні* методи, а саме *історико-правовий* – при розкритті генезису нормативно-правового забезпечення процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі України (підрозділ 1.2); *моделювання* – для визначення шляхів оптимізації процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі України (підрозділи 3.1, 3.2), формулювання висновків до розділів і загальних оцінок, а також пропозицій щодо удосконалення законодавства та практики їх застосування (розділи 1–3); *логіко-юридичний* метод сприяв тлумаченню правових норм і категорій в аспекті предмета дослідження (розділ 1), визначенню повноважень, обов'язків та процесуальних гарантій діяльності слідчого у кримінальному процесі (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3); *соціологічні* (анкетування, інтерв'ювання) – для з'ясування поглядів слідчих щодо різних питань у контексті предмета дослідження (розділи 2–3); *статистичний* – для узагальнення отриманих наукових результатів, вивчення правозастосовної практики (розділи 1–3).

Емпіричну базу дослідження становлять систематизовані матеріали офіційної статистичної звітності Національної поліції України, Державного бюро розслідувань (ДБР), Бюро економічної безпеки (БЕБ), Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), Офісу Генерального прокурора за 2015–2023 рр.; зведені дані анкетування 343 респондентів (216 слідчих поліції, 87 прокурорів, 40 детективів) з м. Дніпра, Запоріжжя, Києва, Миколаєва, Одеси, Суми, Харкова. Під час вивчення матеріалів практики і визначення ключових аспектів обраної проблеми використано особистий досвід роботи автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням теоретичних, правових, організаційних проблем процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі, в якому на основі критичного опрацювання положень кримінального процесуального законодавства та правозастосовної практики сформульовано висновки, що дають змогу розв'язати низку проблем

праксеологічного характеру в умовах воєнного стану та структурно-функціональних змін у системі правоохоронних органів. У роботі обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, зокрема:

вперше:

- визначено співвідношення «слідчого» та «детектива» у вітчизняній та зарубіжній практиці, з виокремленням критеріїв їх розмежування та взаємозв'язку, формулюванням відповідних авторських дефініцій, на основі чого запропоновано реформування системи органів досудового розслідування в частині правової регламентації таких суб'єктів у кримінальному процесі України шляхом затвердження уніфікованого для теорії і практики статусу «детектив»;

- обґрунтовано концептуальний підхід до непропорційного розподілу повноважень детектива НАБУ порівняно із слідчими інших правоохоронних органів, а також щодо їх спільної проблеми, яка пов'язана з відсутністю механізму оперативно-розшукової ініціативи та можливістю самостійного проведення оперативно-розшукових заходів, що засвідчило нагальну необхідність розширення повноважень у частині надання можливості таким суб'єктам самостійно ініціювати проведення оперативно-розшукових заходів;

- розкрито правову регламентацію процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі в умовах воєнного стану, а саме: на початку досудового розслідування; під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження; при проведенні слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, в частині фіксації кримінального провадження, під час складання й передачі обвинувального акта до суду, відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження; в кримінальному провадженні щодо неповнолітніх;

- запропоновано створення Національного бюро розслідувань в рамках забезпечення національної безпеки України, яке об'єднає усі органи досудового розслідування з принциповою моделлю зовнішнього та внутрішнього управління; прийняття Закону України «Про правовий статус слідчих та органи досудового розслідування», в якому необхідно закріпити єдину систему органів досудового розслідування з чітким визначенням компетенцій кожного, а також регламентувати кримінальний процесуальний статус слідчих й державні гарантії щодо їх професійної діяльності;

удосконалено:

- поняття «*процесуальний статус слідчого у кримінальному процесі*» як системи закріплених у КПК України повноважень, обов'язків, відповідальності та гарантій діяльності уповноважених осіб (п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК України), що відображає їх фактичне положення у правовідносинах з іншими учасниками кримінального процесу під час захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод і законних інтересів, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування;

- структурні елементи процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі: функції (діяльність, обов'язок, призначення) і завдання, повноваження (права та обов'язки), гарантії, відповідальність;

- класифікацію прав та обов'язків слідчого: *основні* (процесуальні – закріплені кримінальним процесуальним законом, регламентують діяльність

і порядок рішень у кримінальному провадженні), *забезпечувальні* (організаційно-управлінські – закріплені відомчими нормативно-правовими актами, які визначають повноваження та шляхи їх реалізації, регулюють діяльність слідчого при взаємодії з керівником органу досудового розслідування, процесуальним керівником, співробітником оперативного підрозділу та іншими суб'єктами) та *спеціальні* (обов'язки, характерні для окремо взятих органів досудового розслідування, зокрема Державного бюро розслідувань (ДБР) та Національного антикорупційного бюро України (НАБУ));

– систему гарантій діяльності слідчого, до якої входять загальні (самостійність; владність; контрольність; оскарженість) та спеціальні (незалежність, конкурсність, захищеність, безпековість) складові;

дістала подальшого розвитку:

– періодизація нормативно-правового забезпечення процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі з виокремленням таких етапів: звичаєвий (від VII-VI ст. до н.е. до XIII ст. н.е.), спадковий (XIV–XVI ст.), козацький (з XVI ст. по XVIII ст.), імперський (з середини XVIII ст. – початку XX ст.), радянський (з початку XX ст. до 1991 р.), сучасний (з 24 серпня 1991 р. – дотепер);

– наукове бачення необхідності віднести до повноважень слідчого: встановлення причин та умов, що сприяли вчиненню кримінальних правопорушень, у зв'язку з чим ст. 91 КПК України запропоновано доповнити п. 8, а також направлення подання в кримінальному провадженні про їх усунення до суду як додатку до обвинувального акта (ч. 4 ст. 291 КПК України доповнити п. 6 та новою ст. 291-1 «Подання дізнавача, слідчого, детектива, прокурора в кримінальному провадженні»); надання доручення проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій чи інших процесуальних дій відповідним оперативним підрозділам; ініціювання перед прокурором питання про звільнення від кримінальної відповідальності; застосовування за погодженням з прокурором заходів забезпечення кримінального провадження у випадках, визначених КПК України, а також закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених ст. 284 КПК України;

– теоретико-праксеологічний підхід до розширення самостійності та незалежності слідчих в частині прийняття рішення щодо освідування особи (ст. 241 КПК України); установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України); візуального спостереження за особою в публічно доступних місцях (ст. 269 КПК України); самостійного застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження (привід (ст. 140 КПК України), тимчасовий доступ до речей та документів (ст. 159 КПК України), особисте зобов'язання (ч. 5 ст. 194 КПК України));

– рекомендації щодо примусового проведення освідування слідчим в умовах воєнного часу без дозволу прокурора з подальшим його інформуванням протягом доби; порядку фіксації результатів здійснення тимчасового доступу до речей і документів як для слідчого, так і захисника чи адвоката-представника потерпілого, виключно у протоколі, до якого як додаток може долучатися опис вилучених речей і документів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані висновки і пропозиції впроваджено та можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – при науковому обґрунтуванні внесення змін та доповнень до КПК України й подальшого дослідження питань цієї теми (акт впровадження ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»);

– *правозастосовній діяльності* органів досудового розслідування – з метою розроблення та вдосконалення відомих нормативно-правових актів, застосування у практичній діяльності слідчих підрозділів, а також під час проведення занять в системі службової підготовки слідчих (довідка про впровадження Деснянського РУ ГУНП МВС України у м. Києві);

– *освітньому процесі* – при підготовці лекцій, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з кримінального процесу, а також під час проведення різних видів занять за відповідною дисципліною в системі підвищення кваліфікації працівників органів досудового розслідування (акт впровадження ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «Пріоритетні напрями розвитку науки та техніки» (м. Суми, 28 червня 2024 р.); «Перспективні напрямки наукових досліджень в Україні» (м. Чернівці, 11 жовтня 2024 р.); «Осінні наукові зібрання – 2024» (м. Ужгород, 22 листопада 2024 р.);

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у 8 наукових публікаціях, серед яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – у закордонному юридичному виданні, три – у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (277 найменувань на 29 сторінках) та трьох додатків на 5 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 220 сторінки, із них основний текст – 186 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету й задачі, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методи; окреслено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів; надано відомості про апробацію та публікації результатів дослідження, структуру й обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-правовий вимір процесуального статусу слідчого в кримінальному процесі України» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Сучасний стан наукових досліджень процесуального*

статусу слідчого у кримінальному процесі» аналіз наукових доробків за темою дослідження дозволив зробити висновок, що питання кримінальної процесуальної діяльності слідчого були предметом досліджень у науці вітчизняного кримінального процесу за часів дії КПК 1960 р. (О. В. Баулін, В. І. Галаган, О. О. Кіпер, О. О. Лисецький, О. І. Литвинчук, Є. Д. Лук'янчиков, В. В. Рожнова, І. М. Попович, Г. І. Сисоєнко, О. А. Солдатенко, С. І. Чернобаєв та ін.). За чинним КПК України (2012 р.) функції слідчого вивчалися або як основні напрями його діяльності, що призводило до виокремлення незначної їх кількості (зокрема, розслідування), або як функції розглядалися усі напрями діяльності слідчого, в тому числі й ті, які не мають процесуального характеру (кримінологічна, виховна функція тощо) (Я. А. Бурлака, О. В. Зайцев, М. В. Калатур, Д. М. Мірковець, Н. Р. Носевич, А. В. Шевчишен, М. С. Цуцкірідзе та ін.).

Наголошено, що сьогодні слідчий як службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу ДБР, органу Бюро економічної безпеки, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю НАБУ, уповноважена в межах своєї компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, є одним із головних учасників кримінального процесу, від правового положення якого залежить ефективність кримінального провадження, що власне і пояснює прискіпливу увагу наукових праць до процесуальної діяльності слідчих у кримінальному процесі. На підставі аналізу наукових досліджень вітчизняних науковців і практиків встановлено, що майже щороку з'являються монографічні праці щодо діяльності такого суб'єкта сторони обвинувачення, його функцій, повноважень, однак в умовах воєнного стану та організаційно-структурних змін у правоохоронній системі такі дискусійні питання набувають окремого значення й потребують поглибленого розгляду.

У підрозділі 1.2 *«Генезис нормативно-правового забезпечення процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі»* проведено аналіз становлення та розвитку нормативно-правового забезпечення процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі з часів Київської Русі й донині, який засвідчив, що вперше процесуальна діяльність слідчого в кримінальному процесі найбільш повно сформувалась до кінця ХХ ст., а так само, встановились межі повноважень і обов'язків осіб, уповноважених на здійснення досудового розслідування. У різні періоди, слідчі (правоохоронці) вважалися основними учасниками виконавчої діяльності держави.

З'ясовано, що інститут органів досудового розслідування (процесуальної та розшукової діяльності слідчих) в Україні, поступово спочатку увійшов у норми звичаєвого права, а потім, з виникненням держави та права, розвитком її правової системи, отримав законодавчу імплементацію в кримінально-процесуальних нормах. Від ХІХ ст. вплив засади змагальності на зміст процесуального статусу слідчого розширився, однак у досудових стадіях радянського кримінального процесу така фундаментальна засада законодавчо не регламентувалася, хоча на практиці фактично існувала, оскільки підозрюваний і обвинувачений наділялися

правом на захист, яке протягом тривалого часу носило суто формальний характер.

За останні роки, КПК України зазнавав низки змін і доповнень щодо діяльності органів досудового розслідування. Зважаючи на це, процес формування процесуального статусу слідчого в кримінальному процесі не можна вважати завершеним (слідчі новоствореного БЕБ тільки розпочали свою діяльність, набір у структурні підрозділи ДБР нещодавно тільки завершився, а органи досудового розслідування Національної поліції України та НАБУ ще знаходяться на стадії розвитку й виробляють практики ефективної взаємодії тощо), що підтверджує необхідність подальшого вдосконалення та приведення у відповідність наявним викликам і загрозам у безпековому секторі норм кримінального процесуального законодавства.

У підрозділі 1.3 *«Поняття та структура процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі»* доведено, що кримінальна процесуальна діяльність слідчого є правозастосовною, тобто такою, що акумулює результати не лише дій слідчого, а й інших учасників досудового розслідування. На підставі чого розроблено поняття та виокремлено основні структурні елементи процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі, а саме: функція (діяльність, обов'язок, призначення) і завдання (направленість діяльності слідчого); компетенція і повноваження, якими наділений слідчий для реалізації покладених на нього функцій (функцій) і завдань кримінального провадження; гарантії кримінальної процесуальної діяльності (засоби, які забезпечують можливість реалізації повноважень та поставлених перед ним завдань); відповідальність, яка передбачена законом за неналежне (умисно чи необережно) виконання завдань, зловживання наданими повноваженнями тощо (від дисциплінарної до кримінальної).

Акцентовано, що нагальною залишається проблема оптимізації роботи слідчих і детективів, зокрема в частині вдосконалення механізму розслідування кримінальних правопорушень, з метою створення реальних умов для ефективної роботи, позаяк, система досудових розслідувань в Україні за рівнем своєї результативності значно поступається європейській, а слідчі й оперативники донині продовжують працювати за неефективною, з певними відблесками, радянською системою (експертний висновок Консультативної місії Європейського Союзу із реформування сектору цивільної безпеки України за 2015 р.). Також, у законодавстві бракує поняття «детектив», не визначеною належним чином залишається і змістовність його діяльності. Відповідне процесуальне положення означеного суб'єкта призводить до складнощів і різного роду труднощів у здійсненні ним повноважень, а відтак, й одночасного виконання функцій слідчого, оперативного працівника.

Наголошено, що в Україні діють законодавчі акти про статус окремих осіб, зокрема Закони України «Про статус народного депутата України» (1992 р.), «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (2012 р.), «Про прокуратуру» (2014 р.), «Про судоустрій і статус суддів» (2016 р.) та інші, однак до цього часу немає нормативно-правового акта, який би закріплював правовий статус слідчого. Тому, попри важливість процесуальної діяльності слідчого у кримінальному

процесі, законодавець донині не прирівняв її за своєю значущістю до діяльності суддів, прокурорів, адвокатів у кримінальному провадженні. Прийняття саме Закону України «Про правовий статус слідчих та органи досудового розслідування» забезпечить вирішення не лише суто законодавчих чи інших кримінальних процесуальних питань, а й організаційно-управлінських, соціально-побутових, пенсійних тощо, що сукупно пов'язані з процесуальним статусом слідчого.

Розділ 2 «Структурні елементи процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі України» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Повноваження слідчого у кримінальному процесі» з'ясовано, що у науці кримінального процесу повноваження слідчого ототожнюються з функціями та правовими засобами, що включають як права (можливості), так і обов'язки у кримінальному провадженні. Основні повноваження слідчого у кримінальному процесі зводяться по-суті до виконання трьох головних функцій – виявлення кримінальних правопорушень, їх досудового розслідування та запобігання таким деліктам. Однак ігнорування позитивного процесуального досвіду, набутого й апробованого за часів дії КПК 1960 р., з прийняттям нової редакції призвело до суттєвого обмеження статусу слідчих у кримінальному процесі, остаточної втрати ними фактичної незалежності, а їх процесуальна самостійність стала мінімально можливою.

Установлено, що процесуальна діяльність слідчого з виконання завдань кримінального провадження та встановлення всіх обставин кримінального правопорушення здійснюється ним з метою подолання злочинності й виконання у такий спосіб функції запобігання кримінальним правопорушенням. Задля її вдалого виконання органи досудового розслідування уповноважені: здійснювати інформаційно-аналітичну роботу з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень; взаємодіяти з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами для виконання своїх обов'язків; надсилати державним органам, органам місцевого самоврядування обов'язкові до розгляду пропозиції та рекомендації щодо усунення причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, а також отримувати від цих органів інформацію про їх розгляд.

Водночас реалізація зазначених дій ускладнена низкою проблемних питань, зокрема, КПК України на відміну від попереднього кримінально-процесуального закону, не покладає на слідчого обов'язку щодо усунення причин і умов вчинення кримінальних правопорушень, що явно суперечить ч. 1 ст. 1 КК України. Стосуються такі проблеми й інших суб'єктів, уповноважених на здійснення досудового розслідування, оскільки детективи НАБУ, відповідно до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р., зобов'язані запобігати кримінальним правопорушенням, однак і для них КПК України не передбачає належного механізму реалізації цієї функції.

З'ясовано, що однією з невирішених проблем залишається невизначеність статусу слідчого при проведенні оперативно-розшукових заходів. У цьому контексті звернуто увагу на те, що детектив НАБУ теж не може самостійно

приймати рішення щодо проведення більшості оперативно-розшукових заходів, оскільки це залишається прерогативою керівника оперативного підрозділу. Така процесуальна нерівність статусу детектив-оперативний працівник та «детектив-слідчий», підтверджує нагальну необхідність урегулювання процесуальних норм шляхом розширення, у тому числі й повноважень детектива, слідчого в частині надання можливості таким суб'єктам самостійно ініціювати проведення оперативно-розшукових заходів.

У ході проведеного опитування 75 % слідчих наголосили, що вони не задоволені якістю виконання доручень оперативним підрозділом, позаяк такі доручення залишаються без належного виконання та реагування, або ж оперативники обмежується формальною відповіддю, не проводячи при цьому необхідних процесуальних дій. У зв'язку з цим запропоновано наділити слідчого правом вносити подання керівникові органу досудового розслідування з подальшим направленням прокурору щодо дисциплінарного провадження відносно співробітників оперативних підрозділів. Копії висновку службового розслідування і наказу про покарання (у випадку наявності такого) мають надаватися слідчому, щоб останній мав можливість їх оскаржити, якщо визнає, що вжиті заходи дисциплінарної відповідальності не відповідають характерові проступку.

У підрозділі 2.2 «Обов'язки слідчого у кримінальному процесі» встановлено, що обов'язки слідчого, закріплені в КПК України та інших підзаконних нормативно-правових актах, є структурним елементом його процесуального статусу й представляють міру необхідної та доцільної поведінки, яка обумовлена потребою не допустити порушення прав і свобод інших учасників процесу, законодавства загалом. Кримінальні процесуальні відносини побудовані таким чином, що право одного суб'єкта відповідає обов'язку іншого і навпаки, тому права та обов'язки слідчого розглянуто у взаємозв'язку як парні категорії та поділено на основні (процесуальні) – організація, проведення та завершення повного і неупередженого досудового розслідування в строки відповідно до встановлених законом порядку та процедури; забезпечувальні (організаційно-управлінські) – запобігання кримінальним правопорушенням, забезпечення невідворотності притягнення винних осіб до відповідальності, відшкодування потерпілим шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями, тощо; спеціальні – обов'язки, характерні для окремо взятих органів досудового розслідування (ДБР та НАБУ).

У підрозділі 2.3 «Гарантії процесуальної діяльності слідчого у кримінальному процесі» розкрито сутнісний зміст процесуальних гарантій діяльності слідчого у кримінальному процесі. Встановлено, що такі гарантії становлять систему, яка має внутрішню єдність, спрямовану на захист процесуальної самостійності та незалежності, а також особистої безпеки слідчих та членів їх сімей, як сукупність нормативно врегульованих умов і засобів, що забезпечують можливість безперешкодного виконання суб'єктом сторони обвинувачення своїх повноважень відповідно до вимог закону та внутрішнього переконання в ході провадження досудового розслідування.

Зроблено висновок про те, що процесуальна самостійність і незалежність

слідчого – це не тільки нормативне, але й практичне забезпечення відповідного статусу та процесуальних повноважень з урахуванням потреб слідчої діяльності. Сучасний стан законодавства не забезпечує належної практичної реалізації гарантій професійної діяльності слідчого як головного процесуального учасника. Зокрема, позначається на цьому і відсутність гарантій соціально-правового забезпечення, через що власне і спостерігається плинність кадрів. Респонденти (94 % слідчих) запевнили, що на практиці лише як виняток надається матеріальна допомога на оздоровлення при основній щорічній відпустці та допомога при вирішенні соціально-побутових проблем, не говорячи вже про проїзд у транспорті, паливо, друкарський папір, приладдя та інші витратні матеріали, які слідчі купують за власні кошти, що не може позитивно відображатись на їх діяльності у кримінальному процесі та готовності до виконання поставлених завдань.

Розділ 3 «Шляхи оптимізації процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі України» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Правова регламентація процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі в умовах воєнного стану»* встановлено, що КПК України містить положення, які не дозволяють слідчим повною мірою здійснювати роботу з ефективного збирання доказів і виконувати завдання кримінального провадження, передбачені ст. 2 КПК України.

Акцентовано на недоліках окремих процесуальних норм, що застосовуються в умовах особливого режиму досудового розслідування, зокрема це стосується і огляду житла чи іншого володіння особи, оскільки відповідно до положень КПК України така слідча (розшукова) дія здійснюється виключно на підставі ухвали слідчого судді (ч. 2 ст. 234 КПК України). При цьому добровільна згода особи, яка є власником майна, не звільняє слідчого від обов'язку звернення до слідчого судді з клопотанням про отримання ухвали. З огляду на це в ст. 234 КПК України варто передбачити, що огляд, який проводиться в житлі чи іншому володінні особи за добровільною згодою хоча б однієї особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням прокурора, слідчого чи дізнавача, погодженого прокурором, подається та розглядається в порядку розгляду клопотань про проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи.

Аргументовано, що рішення про проведення освідування в умовах особливого режиму досудового розслідування під час воєнного стану має приймати особа, яка здійснює розслідування. Відповідні законодавчі зміни підтримали 87 % слідчих та 72 % керівників органів досудового розслідування. Це пов'язано з тим, що винесення постанови про проведення примусового освідування виключно прокурором (відповідно до ст. 241 КПК України) не відповідає вимогам роботи органів досудового розслідування в цих умовах і часто призводить до невиправданих затримок. Примусове застосування допускається лише у межах, необхідних для досягнення мети освідування. У зв'язку з цим запропоновано внести зміни до ст. 241 КПК України щодо можливості застосування примусу лише в межах, необхідних для досягнення мети освідування.

Аналіз норм КПК України та практики їх застосування дозволяє наголосити на наявності низки проблемних питань у діяльності слідчих, зокрема щодо тимчасового доступу до речей і документів. Такі проблеми ускладнюють використання результатів цього заходу для забезпечення кримінального провадження. Виконання оперативними підрозділами доручень на проведення таких процесуальних дій часто стає підставою для заявлення захисниками клопотань про визнання відповідних дій недопустимими доказами під час підготовчого судового провадження чи судового розгляду, що негативно впливає на ефективність реалізації кримінальних процесуальних гарантій сторони обвинувачення, яка є суб'єктом доказування у досудовому розслідуванні. Оперативні підрозділи, зазвичай, здійснюють пошук, розшук, вилучення та витребування фактичних даних і відомостей про їхні джерела під час слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Ці дії можуть набути статусу доказів у кримінальному провадженні або бути підставою для проведення інших процесуальних дій. Для підвищення ефективності та своєчасності отримання доказів, які відповідають критерію допустимості, пропонується розширити межі застосування тимчасового доступу до речей і документів як засобу доказування у досудовому розслідуванні. Варто наділити слідчих повноваженнями надавати доручення на проведення тимчасового доступу до речей і документів.

У підрозділі 3.2 «Напрями вдосконалення процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі» акцентовано увагу на необхідності спрощення системи відомчого контролю та прокурорського нагляду. Процесуальне керівництво насамперед має бути спрямоване на охорону прокурором конституційних прав громадян, а не на процесуальну маніпуляцію слідчими. Як засвідчили результати емпіричного дослідження, особи, уповноважені на здійснення досудового розслідування, формально набувають статусу помічників прокурора (15 % опитуваних слідчих відповіли, що не виконували недоречні вказівки прокурора, з якими були не згодні, або ті, що не входять до кола повноважень; 3 % – оскаржували рішення прокурора вищому прокурору, з яких у 5-х випадках було прийнято рішення залишити рішення прокурора без змін, у 2-х випадках – рішення прийнято на користь слідчого, а 4-х випадках – вищий прокурор прийняв своє рішення щодо скарги слідчого. На питання, чому ж слідчі не використовують надане їм право на оскарження вказівок прокурора, переважна більшість з них (78 %) відповіли, що не вірять у прийняття вищим прокурором рішення на користь слідчого та не хочуть зіпсувати з ним стосунки).

Констатовано, що ст. 93 КПК України передбачено, що сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади речей, документів, відомостей тощо. Ці дії фактично здійснюються у формі надання відповідного запиту, однак, як відповіли 67 % слідчих, суб'єкти виконання запиту часом не відповідають, або надають інформацію із значним затягуванням часу, зазначаючи про відсутність порядку надання такого запиту. У зв'язку з цим запропоновано вдосконалити наявну норму наступним змістом: «... рішення про витребування, отримання від

органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових і фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок проведення інших процесуальних дій, передбачених цим Кодексом, приймається у формі постанови, яка повинна бути виконана не пізніше десяти днів. У разі об'єктивної неможливості надання інформації у цей строк інший строк може бути встановлений за погодженням із слідчим, дізнавачем, прокурором». Таким доповненням урегульовується не тільки порядок формування та надання відповіді на запит, а й, відповідно, практика збирання доказів.

Поряд з цим встановлено, що КПК України не регламентує процесуальний порядок призначення позапланових виїзних ревізій та перевірок у кримінальному провадженні, не дивлячись на те, що ч. 2 ст. 99 КПК України відносить акти перевірок, ревізій до документів у кримінальному провадженні. Саме тому, враховуючи початок роботи БЕБ та інших правоохоронних органів, у Кодексі, задля підвищення ефективності досудового розслідування, запропоновано передбачити нову главу 20-1 «*Призначення позапланової виїзної ревізії, позапланової перевірки*», яка визначить загальні положення призначення таких ревізій та перевірок, а також дозволить встановлювати обставини вчинення кримінального правопорушення, які можуть свідчити про порядок додержання фінансового, бухгалтерського, податкового та іншого законодавства.

Акцентовано і на занадто формалізованому процесі обрання запобіжних заходів, які не пов'язані з істотним обмеженням прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, зокрема особистого зобов'язання та особистої поруки. З урахуванням наявної потреби у значному скороченні зазначеної процедури, практичними працівниками (84 % слідчих та 76 % прокурорів) було підтримано пропозицію про закріплення в КПК України повноважень слідчого, за погодженням із прокурором, на прийняття процесуальних рішень щодо застосування відповідних запобіжних заходів.

Установлено, що сьогодні важливе місце посідає підготовка слідчих як професіоналів, яка залежить від: а) вихідного рівня обізнаності, з яким особа була призначена на посаду та набула кримінальної процесуальної компетенції слідчого, а також б) професійного рівня, який був набутий слідчим у результаті роботи, підвищення кваліфікації. Покращення такої роботи вбачається шляхом професійного відбору та вдосконалення всієї системи навчання у закладах вищої освіти системи МВС України (підтримали 78 % опитаних слідчих); підвищення кваліфікації самими слідчими та поліпшення безпосередньої їх роботи (61 %); підвищення рівня вимог до якості збору матеріалів, що мають доказове та інше значення у кримінальному провадженні (52 %); спадкоємність у роботі (50 %); нетерпимість до порушення законності та проявів безпринципності (44 %); неухильне виявлення, аналіз та обговорення всіх порушень, що допускаються у слідчій практиці (32 %).

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі узагальнення концепцій вітчизняних учених, законодавства та багаторічної правозастосовної практики розроблено наукові положення та отримано результати, що в сукупності спрямовані на розв'язання важливої наукової задачі – визначення процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі України з урахуванням воєнного стану та організаційно-структурних змін у правоохоронній системі. Найсуттєвішими з них вважаються такі:

1. Сьогодні в науці та практиці кримінального процесу, криміналістики та теорії оперативно-розшукової діяльності наявна нагальна проблема, пов'язана з необхідністю отримання нових знань і наукових результатів щодо теоретико-праксеологічних засад, що стосуються кримінальної процесуальної діяльності слідчих та детективів. Правову регламентацію статусу зазначених суб'єктів, а відтак, і їх термінологічне позначення доцільно уніфікувати. Таким уніфікованим для теорії і практики статусом в Україні має стати «детектив». Особливої актуальності розгляд цього питання зазнав як у зв'язку із створенням нових правоохоронних органів у системі кримінальної юстиції України, так і кардинальним реформуванням кримінального процесуального законодавства (2012 р.), створенням і послідовним напрацюванням більше ніж за десять років практики його застосування слідчими у мирний час, період початку воєнних дій на Сході, карантинних обмежень та у період воєнного стану – особливого режиму досудового розслідування.

У ході вивчення кримінальної процесуальної діяльності слідчого вчені надають перевагу дослідженню функцій, повноважень, відповідальності, залишаючи без належної уваги підхід до комплексного визначення та вдосконалення самого процесуального статусу, який в умовах воєнного стану та організаційно-структурних змін у правоохоронній системі потребує додаткового поглибленого дослідження.

2. Здійснено періодизацію генезису нормативно-правового забезпечення процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі на етапи: 1) *звичаєвий* – до XIII ст. (характеризується формуванням початкових (звичаєвих) елементів кримінальної процесуальної (розшукової) діяльності); 2) *спадковий* – XIV–XVI ст. (період перебування українських земель під владою Великого князівства Литовського та Польського королівства); 3) *козацький* – з XVI ст. по XVIII ст. (період існування козацько-гетьманської держави); 4) *імперський* – з середини XVIII ст. – початку XX ст. (період перебування українських земель під владою Австрійської (Австро-Угорської) та російської імперій); 5) *радянський* – з початку XX ст. по 1991 р. (період перебування України під радянською владою); 6) *сучасний* – з 1991 р. і дотепер (період незалежної України).

3. Під процесуальним статусом слідчого у кримінальному процесі запропоновано розуміти систему закріплених у КПК України повноважень, обов'язків, гарантій та відповідальності службової особи органу Національної поліції, органу безпеки, органу ДБР, органу БЕБ, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю НАБУ, що відображає її фактичне положення у правовідносинах з іншими учасниками кримінального процесу під час захисту особи, суспільства

та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод і законних інтересів, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування.

До структури процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі віднесено функції і завдання; компетенцію і повноваження, якими наділений слідчий для реалізації покладених на нього функцій і завдань кримінального провадження; гарантії (засоби, які забезпечують можливість реалізації поставлених перед ним завдань, функцій і повноважень); відповідальність, яка передбачена законом за неналежне (умисно або випадково) виконання завдань, функцій, зловживання наданими повноваженнями тощо (від дисциплінарної до кримінальної).

4. Результат процесуальної діяльності слідчого залежить як від наданих у КПК України повноважень задля досягнення мети кримінального судочинства, так і від узгодженості відповідної діяльності з наданими повноваженнями, а тому аргументовано, що для встановлення оптимального балансу в роботі органів кримінальної юстиції, забезпечення повноти та оперативності кримінального провадження, розвантаження слідчих суддів й посилення самостійності та незалежності слідчих, необхідно такому суб'єкту надати право: приймати рішення щодо освідчування особи (ст. 241 КПК України), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України), візуального спостереження за особою в публічно доступних місцях (ст. 269 КПК України); самостійно застосовувати такі запобіжні заходи, як особисте зобов'язання, привід, тимчасовий доступ до речей та документів. Запропоновані законодавчі зміни орієнтовані передусім на ті заходи забезпечення кримінального провадження, слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії та рішення, порядок застосування яких сьогодні у кримінальному провадженні має не виправдану практичну ускладненість.

5. Проаналізовано основні обов'язки слідчого у кримінальному процесі крізь призму фундаментальних засад/принципів (законності, верховенства права тощо), а саме: під час досудового розслідування дотримуватися вимог Конституції України, КПК України та законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; забезпечувати повне, всебічне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень у межах установлених КПК України строків; виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються в письмовій формі; забезпечувати реалізацію в повному обсязі прав і законних інтересів усіх учасників кримінального провадження; не розголошувати відомості, що становлять державну чи іншу таємницю, що охороняється законом, інформацію про приватне (особисте і сімейне) життя особи та інші відомості, здобуті при розслідуванні кримінальних правопорушень; не вчиняти будь-яких дій, що ганьблять звання слідчого і можуть викликати сумнів у його об'єктивності та неупередженості; у разі наявності підстав, передбачених ст. 77 КПК України, заявляти самовідвід від участі в кримінальному провадженні в порядку, визначеному ст. 80 КПК України.

6. Наголошено, що забезпечення швидкого, повного й неупередженого дослідження обставин кримінального провадження і прийняття у ньому

законного кінцевого рішення можливо лише шляхом наділення слідчого загальними та спеціальними гарантіями службової діяльності. До загальних гарантій віднесено: самостійність; владний характер повноважень; нагляд і судовий контроль; можливість оскаржити рішення, дії чи бездіяльність прокурора та оскарження ухвал слідчого судді, а до спеціальних: незалежність, яка забезпечується, зокрема, конкурсними засадами прийому на роботу; належними умовами оплати праці; визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки слідчих, їх близьких родичів, майна.

7. Акцентовано увагу на тому, що повномасштабне військове вторгнення на територію України ознаменувалось, у тому числі й непростю перевіркою на стійкість кримінального процесуального законодавства та можливостей його практичного застосування. За результатами аналізу слідчо-судової практики, встановлено, що КПК України потребує суттєвих змін, які комплексно мають вирішити проблему забезпечення ефективних розслідувань в умовах реальної війни та подолання її наслідків. Сформовано законодавчі пропозиції, а також обґрунтовано, що системність, сталість, забезпеченість, спадковість у роботі органів досудового розслідування та якість процесуального закону є одним із ключових факторів подолання безкарності за вчинені кримінальні правопорушення та забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінально-протиправною діяльністю, що в умовах війни є запорукою досягнення справедливості для кожного потерпілого, у тому числі й від дій агресора.

8. Одним із важливих аспектів удосконалення процесуального статусу слідчих і органів досудового розслідування загалом є оптимізація їхньої системи для підвищення ефективності реалізації завдань кримінального провадження. З урахуванням зарубіжного досвіду (на прикладі вже діючих у європейських країнах та США, зокрема Федерального Бюро Розслідувань) запропоновано створення «Національного бюро розслідувань» в рамках Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України (2023 р.). Нова організаційно-функціональна установа об'єднає всі органи досудового розслідування, визначені КПК України, із принциповою моделлю зовнішнього та внутрішнього управління (на прикладі вже діючої в НАБУ).

Основою реалізації такого концептуального підходу є прийняття Закону України «Про правовий статус слідчих та органи досудового розслідування», в якому запропоновано встановити єдине тлумачення та вичерпний перелік органів досудового розслідування, їх компетенції, а також регламентувати статус слідчих й державні гарантії щодо їх професійної діяльності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Кисляк О. М. Генезис нормативно-правового забезпечення процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 12. С. 234–239.

2. Кисляк О. М. Особливості кримінального процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі. *Правові новели*. 2023. № 21. С. 189–198.
3. Кисляк О. М. Правова регламентація процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі в умовах воєнного стану. *Право та державне управління*. 2024. № 2 С. 177–185.
4. Кисляк О. М. Повноваження слідчого у кримінальному процесі України. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2024. № 3 (63). С. 303–312.
5. Кисляк О. М. Шляхи удосконалення процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі. *Право і суспільство*. 2024. № 4. С. 180–189.
6. Кисляк О. М. Шляхи удосконалення процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі. *Пріоритетні напрями розвитку науки та техніки: матеріали CXLV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Суми, 28 черв. 2024 р.)*. Суми, 2024. С. 149–151.
7. Кисляк О. М. Окремі питання проведення слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану. *Перспективні напрямки наукових досліджень в Україні: матеріали CXLIX Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Чернівці, 11 жовт. 2024 р.)*. Чернівці, 2024. С. 142–146.
8. Кисляк О. М. Особливості кримінального процесуального статусу слідчого та детектива у кримінальному процесі України. *Осінні наукові зібрання 2024: матеріали CLI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Ужгород, 22 листоп. 2024 р.)*. Ужгород, 2024. С. 147–151.

АНОТАЦІЯ

Кисляк О. М. Процесуальний статус слідчого у кримінальному процесі України. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису*.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», Київ, 2025.

У дисертації на основі критичного опрацювання положень теорії кримінального процесу, аналізу чинного законодавства та правозастосовної практики сформульовано висновки концептуального характеру, що дають змогу розв’язати низку проблем прикладного характеру, пов’язаних з реалізацією слідчим процесуальних повноважень у кримінальних провадженнях. З’ясовано сучасний стан вивчення проблематики та генезу нормативно-правового забезпечення процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі України. Систематизовано наукові підходи до визначення поняття та структури процесуального статусу такого суб’єкта сторони обвинувачення. Надано характеристику структурним елементам процесуального статусу слідчого

у кримінальному процесі, а саме функціям і завданням; компетенції та повноваженням, гарантіям і відповідальності. Виявлено проблемні питання правової регламентації процесуального статусу слідчого у кримінальному процесі України в умовах воєнного стану і запропоновано шляхи їх вирішення та удосконалення.

Ключові слова: слідчий, органи досудового розслідування, слідчі підрозділи, кримінальний процесуальний статус, кримінальне провадження, повноваження, обов'язки, гарантії, слідчі (розшукові) дії, воєнний стан.

SUMMARY

Kysliak O. M. Procedural Status of the Investigator in the Criminal Process of Ukraine. – *Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.*

Thesis for a Candidate of Law Degree in Specialty 12.00.09 – Criminal procedure and criminology; forensic examination; operative-search activities. – PJSC “Higher Educational Institution «Interregional Academy of Personnel Management»”, Kyiv, 2025.

In the dissertation, based on a critical analysis of the provisions of criminal procedure theory, current legislation, and law enforcement practice, conclusions of a conceptual nature are formulated, which make it possible to solve a number of applied problems related to the implementation of the investigator's procedural powers in criminal proceedings. The current state of research on the issue and the genesis of the normative and legal framework of the procedural status of the investigator in the criminal process of Ukraine are clarified. Scientific approaches to defining the concept and structure of the procedural status of this subject of the prosecution side are systematized. The structural elements of the procedural status of the investigator in the criminal process are characterized, namely functions and tasks; competence and powers; guarantees and responsibilities. Problematic issues of the legal regulation of the procedural status of the investigator in the criminal process of Ukraine under martial law are identified, and the ways to resolve and improve them are proposed.

A conceptual approach are substantiated regarding the procedural inequality of the status of a detective-operational officer and a detective-investigator, which is confirmed the urgent need to regulate procedural norms by expanding, in particular, the powers of a detective-operational officer, as well as granting investigators the right to independently initiate operative-search measures.

The legal regulation of the procedural status of an investigator in the criminal process under martial law are disclosed, namely: at the beginning of the pre-trial investigation; during the application of measures to ensure criminal proceedings; during the conduct of investigative (search) and other procedural actions, in terms of recording criminal proceedings, during the preparation and submission of the indictment to the court, restoration of lost materials of criminal proceedings; in criminal proceedings concerning minors. In particular, the expansion of the independence and autonomy of investigators are scientifically substantiated in terms of making decisions regarding the examination of a person (Article 241 of the Criminal Procedure Code of Ukraine), determining the location of a radio-electronic device (Article 268 of the Criminal

Procedure Code of Ukraine), visual observation of a person in publicly accessible places (Article 269 of the Criminal Procedure Code of Ukraine); independent application of certain measures to ensure criminal proceedings (personal obligation, summons, temporary access to things and documents); conducting an examination under martial law without the prosecutor's permission, with subsequent notification of the prosecutor within 24 hours; establishing the procedure for recording the results of temporary access to things and documents for both the investigator and the defense counsel or the victim's representative, exclusively in the protocol, to which a description of the seized items and documents may be attached as an appendix.

Keywords: investigator, pre-trial investigation bodies, investigative units, criminal procedural status, criminal proceedings, powers, duties, guarantees, investigative (search) actions, martial law.